

NHÂN VẬT LÉO FIGUÈRES TRONG SỔ VÀNG TRƯỜNG ĐẢNG NGUYỄN ÁI QUỐC

GS, TS TẠ NGỌC TẤN

Phó Chủ tịch Thường trực Hội đồng lý luận Trung ương

Ngày nhận:

23-7-2025

Ngày thẩm định, đánh giá:

27-7-2025

Ngày duyệt đăng:

1-8-2025

Tóm tắt: Léo Figuères là ai? Tại sao ông đến Việt Nam và ghi lưu bút trong Sổ vàng của Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc? Những dòng lưu bút ấy có ý nghĩa gì? Để trả lời những câu hỏi đó, bài viết trình bày 3 nội dung: 1) Léo Figuères, một người cộng sản Pháp chân chính; 2) Hành trình Léo Figuères đến với Việt Nam; 3) phân tích nội dung Lưu bút của Léo Figuères trong Sổ vàng Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc, ngày 2-5-1950.

Từ khóa:

Léo Figuères; Sổ vàng; Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc

1. Léo Figuères - Người cộng sản Pháp chân chính

Léo Figuères (tên thật là Léopold Figuères) sinh ngày 27-3-1918, ông mất ngày 1-8-2011, Léo Figuères sinh trưởng trong một gia đình nông dân ở Perpignan, tỉnh ly tỉnh Pyrénées-Orientales, miền Đông nước Pháp, lớn lên tại làng Prades cũng thuộc tỉnh Pyrénées-Orientales. Năm 14 tuổi, khi đang là thợ học việc đánh máy, ông ra nhập Đoàn Thanh niên Cộng sản Pháp (JCF). Tháng 7-1935, ông gia nhập Đảng Cộng sản Pháp (PCF) và tham gia phong trào Mặt trận Bình dân Pháp¹. Năm 1937, khi mới 19 tuổi, ông sáng lập Liên đoàn Thanh niên nông nghiệp Pháp (UJAF). Năm 1938, ông thực hiện nghĩa vụ quân sự, đóng quân ở đảo Corsica và tại đây ông bắt đầu tham gia phong trào kháng chiến chống lại Đức quốc xã và chính quyền phản động Vichy. Từ tháng

5-1941 đến tháng 9-1944, ông hoạt động bí mật ở Lyon, là người trực tiếp lãnh đạo tổ chức Đoàn Thanh niên Cộng sản ở miền Nam nước Pháp.

Sau Chiến tranh thế giới II, ông là đại biểu trẻ nhất được bầu vào Hội đồng lập hiến miền Đông nước Pháp, trong thời gian từ tháng 11-1945 đến cuối năm 1946. Năm 1946, Léo Figuères là Tổng Thư ký Liên đoàn Thanh niên Cộng hòa Pháp (UJAF), tổ chức tập hợp các lực lượng thanh niên xung quanh nòng cốt là Đoàn Thanh niên Cộng sản Pháp (JCF), đồng thời là Tổng Biên tập tờ báo *l'Avant-garde (Tiền phong)* của JCF. Từ năm 1945 đến 1976, ông là thành viên Ban lãnh đạo Trung ương Đảng Cộng sản Pháp, trong đó từ 1959 đến năm 1964 là Ủy viên Bộ Chính trị, Bí thư Trung ương Đảng phụ trách công tác trí thức. Tại Đại hội lần thứ XVII của Đảng Cộng sản Pháp (5-1964), ông

bị đưa ra khỏi Bộ Chính trị do bất đồng quan điểm về chính sách đối ngoại, xong vẫn tiếp tục là Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương Đảng, trực tiếp phụ trách Tạp chí lý luận *Cahiers du communisme*. Trong cuộc đời hoạt động của mình, với những trọng trách lãnh đạo Đoàn Thanh niên cộng sản và trong ban lãnh đạo của Đảng Cộng sản Pháp, Léo Figuères đã đi nhiều nước, tham gia nhiều hoạt động quốc tế trong khuôn khổ của Quốc tế Cộng sản và phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc. Ông là một trong những người tổ chức Hội nghị các Đảng Cộng sản Châu Âu tại Rome, tháng 11-1959; là thành viên trụ bị của Hội nghị 81 Đảng Cộng sản và công nhân quốc tế tổ chức tại Matxcova, tháng 11-1960. Ông cũng là người sáng lập *Trung tâm nghiên cứu Marxist (CERM)* và phụ trách tờ tạp chí lý luận của Đảng Cộng sản Pháp - *Cahiers du communisme* đến năm 1976. Từ năm 1965 đến năm 1996, ông liên tục được bầu làm Thị trưởng của Malakoff. Sau khi nghỉ hưu (năm 1996), ông là Thị trưởng danh dự của đô thị này, một thành phố nhỏ (tương đương đơn vị hành chính cấp xã) của tỉnh Hauts-de-Seine, thuộc vùng đô thị Paris.

Léo Figuères là tác giả của nhiều chuyên luận và sách về lịch sử phong trào công nhân và cộng sản, về vấn đề tổ chức và giáo dục thanh niên, các vấn đề lý luận, thực tiễn của CNXH và phong trào XHCN trên thế giới. Một số sách của ông đã xuất bản như: *Tôi trở về từ nước Việt Nam tự do* (1950)²; *Thanh niên và chủ nghĩa cộng sản* (1960); *Đảng Cộng sản, Văn hóa và Trí thức* (1961); *Chủ nghĩa Trotsky - chủ nghĩa phân Lenin* (1969); *Đồng chí Hồ Chí Minh của chúng ta* (1970), đồng tác giả với nhà sử học Charles Fourniau; *Quá khứ và Tương lai của Hy vọng* (1995); *Lịch sử của những người Cộng sản Pháp* (1996),...

2. Hành trình Léo Figuères đến với Việt Nam

Léo Figuères là một người cộng sản Pháp chân chính, rất nhiệt thành ủng hộ cuộc đấu tranh giành độc lập của các nước thuộc địa của Pháp và trực tiếp tham gia các hoạt động chống lại chính sách thực dân xâm lược của Chính phủ Pháp qua các thời kỳ. Ông từng tổ chức các cuộc biểu tình chống OAS (Tổ chức đội quân bí mật) ủng hộ những người kháng chiến Angeria vào ngày 8-2-1962 và bị cảnh sát khủng bố, đánh đập dã man.

Đầu năm 1950, Léo Figuères được Đảng Cộng sản Pháp cử đi thăm và làm việc Việt Nam để dự Đại hội Thanh niên Việt Nam, đồng thời tìm hiểu tình hình về Đảng Cộng sản và cách mạng Việt Nam. Trên đường đến Việt Nam, ông đã đi qua Trung Quốc, gặp gỡ các nhà lãnh đạo Mao Trạch Đông, Lưu Thiệu Kỳ và Chu Ân Lai. Sau khi vào đến Chiến khu Việt Bắc, ông đã lưu lại suốt 2 tháng ở đây, dành nhiều thời gian sống, làm việc với cán bộ, bộ đội, nhân dân, đi đến một số khu vực trong vùng tự do, gặp gỡ những nhà lãnh đạo của Đảng và Chính phủ kháng chiến như: Chủ tịch Hồ Chí Minh, Trường Chinh, Phạm Văn Đồng, Võ Nguyên Giáp... Đặc biệt, Léo Figuères đã đến thăm Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc. Tại đây, ông đã nói chuyện với cán bộ, học viên và ghi lưu bút vào cuốn Sổ vàng của Nhà trường.

Từ thực tế và những điều mắt thấy tai nghe ở chiến khu Việt Bắc, Léo Figuères thực sự khâm phục sự thông minh sáng tạo, tinh thần đoàn kết trên dưới một lòng, ý chí quyết tâm sắt đá của những người lãnh đạo chính phủ kháng chiến, của cán bộ, đảng viên, bộ đội và nhân dân Việt Nam trong cuộc chiến đấu lâu dài, gian khổ vì độc lập cho đất nước, tự do cho dân tộc mình. Ông bị thuyết phục bởi hình ảnh cao đẹp của những đồng chí lãnh

đạo Đảng, Nhà nước tài trí, học vấn sâu rộng, kinh nghiệm thực tiễn phong phú, lối sống giản dị, chân thành, đồng cam cộng khổ cùng nhân dân. Đặc biệt, Léo Figuères vô cùng cảm phục trí tuệ, đức độ, tình yêu đất nước và tầm vóc văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh - “một cuộc đời hơn bốn mươi năm đã hòa làm một với cuộc chiến đấu của dân tộc Việt Nam để giành tự do, độc lập”. Càng khâm phục những con người và cuộc chiến đấu chính nghĩa của nhân dân Việt Nam bao nhiêu, ông càng phần nộ bấy nhiêu trước những âm mưu thâm độc, sự đàn áp dã man và chính sách chiến tranh vô nhân đạo của giới cầm quyền nước Pháp.

Tháng 7-1950, Léo Figuères trở lại Paris. Ngay lập tức, ông tổ chức cuộc vận động mạnh mẽ nhằm tố cáo chính sách phản động của chính quyền tư sản Pháp trong cuộc chiến tranh Đông Dương, thức tỉnh nhân dân Pháp đấu tranh chống chiến tranh, không cho phép đưa con em đi tìm cái chết vô nghĩa ở nơi xa Tổ quốc hàng vạn dặm. Ông tổ chức họp báo, công bố bức thư của Chủ tịch Hồ Chí Minh “gửi các bà mẹ và vợ Pháp có con và chồng chết trận ở Việt Nam”³, xuất bản các bài báo và một cuốn sách *Tôi trở về từ nước Việt Nam tự do*. Đặc biệt, ông nêu những đề xuất của Hồ Chí Minh liên quan đến việc trao đổi tù binh chiến tranh có thể dẫn đến các cuộc thảo luận chính trị. Đồng thời, qua những bài

báo, những cuộc nói chuyện, ông tố cáo cuộc chiến tranh do chính quyền Pháp tiến hành ở Việt Nam là phi nghĩa, vừa tổn hại xương máu của thanh niên Pháp mà không lợi gì cho nhân dân Pháp, vừa vô nhân đạo khi sử dụng bom đạn chống lại những người dân lương thiện yêu nước, khát vọng hòa bình, đấu tranh cho quyền sống, quyền tự do của dân tộc mình. Lo sợ những hoạt động của Léo Figuères gây bất lợi cho cuộc chiến ở Đông Dương, Chính phủ

Léo Figuères là đảng viên Đảng Cộng sản Pháp, giữ chức Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương, Ủy viên Bộ Chính trị Đảng Cộng sản Pháp. Đầu năm 1950, ông được Đảng Cộng sản Pháp cử đi thăm và làm việc tại Việt Nam. Tại Chiến khu Việt Bắc, ông đã đến thăm Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc. Ông ghi lưu bút vào cuốn Sổ vàng của Nhà trường, thể hiện tình cảm của mình đối với công tác đào tạo, giáo dục chủ nghĩa Mác-Lênin của Việt Nam, tích cực tuyên truyền để nhân dân Pháp hiểu rõ về cuộc kháng chiến chính nghĩa của nhân dân Việt Nam.

Pháp kết tội ông “làm suy yếu tinh thần quân đội và quốc gia” và ban hành lệnh bắt giam. Ông rút vào hoạt động bí mật, chỉ đôi khi tham dự các cuộc họp công khai. Năm 1952, ông kế nhiệm Georges Cogniot làm đại diện của Đảng Cộng sản Pháp tại Cục Thông tin của Quốc tế Cộng sản và rời đi Bucharest.

Cuối năm 1954, chiến tranh Đông Dương kết thúc, Léo Figuères trở về Pháp. Ông bị chính quyền Pháp khởi tố trở lại vụ án từ năm 1950 và bắt giữ để đưa ra xét xử. Ông bị bắt và giam tại nhà tù khét tiếng La Santé (Paris) trong 48 giờ rồi được thả tự do. Phiên tòa xét xử ông dự kiến diễn ra vào ngày 17-1-1957, xong bị hoãn và sau đó ngừng vô thời hạn.

Léo Figuères còn trở lại Việt Nam một lần nữa vào cuối tháng 4-1964 trong đoàn Đại biểu Đảng Cộng sản Pháp do Ủy viên Bộ Chính trị François Billoux dẫn đầu. Sau chuyến đi này, khi về Pháp, ngay trước thềm Đại hội XVII

của Đảng, ông được Waldeck Rochet, người trở thành Tổng Bí thư của Đảng sau Đại hội, thông báo rằng ông sẽ bị cách chức trong kỳ đại hội. Đúng như vậy, sau Đại hội XVII của Đảng Cộng sản Pháp, Léo Figuères đã phải ra khỏi Bộ Chính trị, nhưng vẫn còn ở trong Ban Chấp hành Trung ương đến năm 1976, khi ông tự nguyện từ chức.

3. Bút tích của Léo Figuères trong Sổ vàng Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc

Trang 66 của cuốn Sổ vàng có bút tích bằng tiếng Pháp ký tên Léo Figuères, với nội dung như sau:

“Kết thúc chuyến thăm Trường Đảng Trung ương, tôi vui mừng gửi lời cảm ơn anh em thân thiết đến các cán bộ và học viên nhà trường vì đã dành cho tôi sự chào đón nồng nhiệt.

Mặc dù còn nhiều khó khăn về vật chất, các bạn đã thành công trong việc xây dựng nền tảng cho một trường đại học Mác - Lênin rộng lớn của Việt Nam. Một lần nữa đây chính là minh chứng về sức sống của nhân dân, của giai cấp công nhân và của đội tiên phong về vang của các bạn - Đảng Cộng sản.

Tôi tin rằng tất cả các đồng chí cán bộ, học viên của nhà trường sẽ đạt được thành công to lớn trong việc nghiên cứu học thuyết bất khả chiến bại của Mác, Engels, Lenin và Stalin, về mối liên kết không thể tách rời là sự đoàn kết của giai cấp công nhân và những người cộng sản trên toàn thế giới.

Xin các đồng chí hãy tin chắc rằng những thông tin mà tôi thu thập được từ các đồng chí sẽ giúp cho việc khai sáng quần chúng ở Pháp và tăng cường cuộc đấu tranh của nhân dân Pháp để giúp các đồng chí giành chiến thắng trước kẻ thù chung của chúng ta.

Gửi đến tất cả lời chào anh em!

Ngày 2 tháng 5 năm 1950”

Bên dưới có chữ ký Léo Figuères

Thứ nhất, Léo Figuères đánh giá cao cố gắng của Đảng Cộng sản Đông Dương nói chung, cụ thể là của cán bộ, nhân viên, học viên Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc, đã khắc phục khó khăn trong điều kiện kháng chiến để mở ra lớp học đào tạo lý luận chính trị cho cán bộ. Theo ông, sự thành công của lớp học không chỉ đơn thuần là phục vụ mục đích đào tạo cán bộ cho Đảng, hơn thế nữa, đó còn “chính là minh chứng về sức sống của nhân dân, của giai cấp công nhân và của đội tiên phong... Đảng Cộng sản”. Là một nhà lý luận của Đảng Cộng sản Pháp, Léo Figuères có cái nhìn sâu sắc, toàn diện về công tác lý luận và vai trò quan trọng của nó đối với Đảng Cộng sản. Vì thế ông đã đánh giá việc mở trường lớp dạy về lý luận cách mạng, chủ nghĩa Mác - Lênin là thể hiện và minh chứng cho “sức sống” của Đảng, của cách mạng. Bản chất của nhận xét này xuất phát từ một luận điểm rất quan trọng của V.I. Lênin về công tác xây dựng đảng kiểu mới: “Không có lý luận cách mạng thì cũng không thể có phong trào cách mạng” và “chỉ đảng nào được một lý luận tiên phong hướng dẫn thì mới có khả năng làm tròn vai trò chiến sĩ tiên phong”⁴.

Thứ hai, Léo Figuères động viên và tin tưởng vào “thành công to lớn” của cán bộ, học viên Trường Đảng Nguyễn Ái Quốc trong việc nghiên cứu hai nội dung, trong đó nội dung thứ nhất là “học thuyết bất khả chiến bại của K. Marx, F. Engels, V.I. Lenin và Stalin” và nội dung thứ hai là: “mối liên kết không thể tách rời là sự đoàn kết của giai cấp công nhân và những người cộng sản trên toàn thế giới”. Trong lời động viên đã phản ánh nhận thức và quan điểm của tác giả rất quan tâm đến mối quan hệ giữa dân tộc với giai cấp, giữa cách mạng dân tộc với cách mạng của

những người vô sản trên thế giới. Từ đây cũng có thể coi như một lời khuyên tâm huyết, lời nhắn nhủ chân thành của Léo Figuières về sự cần thiết xây dựng và duy trì tốt mối quan hệ này trong công tác đào tạo cán bộ của Đảng Cộng sản Đông Dương. Có thể khẳng định điều ấy bởi suốt trong thời cả cuộc đời hoạt động chính trị, quan điểm của ông luôn ủng hộ và bảo vệ sự đoàn kết của phong trào cộng sản và công nhân quốc tế. Trong những thời điểm có bất đồng quan điểm giữa các đảng cộng sản, ông luôn chủ trương hòa giải để giải quyết. Cũng chính sự kiên trì không thay đổi quan điểm “hòa giải” đó là nguyên nhân dẫn đến việc ông bị đưa ra khỏi cơ quan lãnh đạo cao nhất của Đảng Cộng sản Pháp, nơi thể hiện quan điểm đấu tranh không khoan nhượng, không chấp nhận sự khác biệt quan điểm của một số đảng khác.

Thứ ba, đó là lời hứa sẽ “khai sáng quần chúng ở Pháp và tăng cường cuộc đấu tranh của nhân dân Pháp” bằng những thông tin mà Léo Figuières đã mắt thấy tai nghe “ở nước Việt Nam tự do”, để giúp nhân dân Việt Nam “giành chiến thắng trước kẻ thù chung của chúng ta”, tức là giành chiến thắng trước chính quyền của giai cấp tư sản phản động Pháp. Đó chính là kẻ thù chung của Đảng Cộng sản Đông Dương và Đảng Cộng sản Pháp, kẻ thù chung của nhân dân yêu chuộng hòa bình Pháp và nhân dân Việt Nam đang khát khao tự do, độc lập. Và Léo Figuières đã giữ đúng như lời hứa. Khi về Pháp, ông đã mở cuộc vận động rầm rộ, tố cáo tội ác chiến tranh của Pháp ở Việt Nam, thức tỉnh người dân Pháp đấu tranh bảo vệ mạng sống của con em mình, ủng hộ cuộc chiến đấu vì độc lập, tự do của nhân dân Việt Nam.

Những dòng lưu bút của Léo Figuières ở trang 66 cuốn Sổ vàng Trường Nguyễn Ái Quốc Trung ương thể hiện sự đánh giá cao của đại

diện Đảng Cộng sản Pháp về chủ trương đúng đắn của Đảng về công tác đào tạo cán bộ và kết quả thực tế của công tác đó trong điều kiện vô cùng khó khăn gian khổ của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược. Đây là một tài liệu quý, trong tổng thể các bút tích của Chủ tịch Hồ Chí Minh và các đồng chí lãnh đạo Đảng, Nhà nước và các tổ chức chính trị, xã hội có trong cuốn Sổ vàng Trường Nguyễn Ái Quốc Trung ương, cần được bảo tồn, lưu giữ, phát huy giá trị trong lâu dài.

1. Có tài liệu cho rằng trong khoảng thời gian 1935-1936, Léo Figuières có đi học tại Trường quốc tế Lênin ở Matxcova

2. Cuốn sách này đã được Nguyễn Đình Thi giới thiệu trên báo *Nhân Dân* số 82 ra ngày 13-11-1952 trong bài báo: “Tôi ở nước Việt Nam tự do về” - một quyển sách Pháp nói về Việt Nam kháng chiến (tên sách có sự khác nhau là do cách dịch từ tiếng Pháp - Je reviens du Vietnam libre). Bài báo viết: “Đầu năm 1950, đồng chí Lê-ô Phi-ghe, Chủ nhiệm báo *Tiền phong* (L'Avant Garde), cơ quan của Đoàn Thanh niên Cộng hòa Pháp, đã vượt gần hai vạn cây số, sang Việt Nam. Trong hai tháng, đồng chí đã đi thăm nước Việt Nam kháng chiến. Khi trở về, đồng chí đi nói chuyện khắp nước Pháp, viết nhiều bài báo làm chấn động dư luận, và xuất bản cuốn sách *Tôi ở nước Việt Nam tự do về* (Je reviens du Vietnam libre). Trong đó Léo Figuières thuật lại những gì mắt thấy, tai nghe ở Việt Nam, sự tàn phá do bom đạn của quân đội Pháp, sự đàn áp dã man của bộ máy cai trị của thực dân Pháp, sự kiên cường và thông minh của người dân Việt Nam, sự lớn mạnh của Quân đội nhân dân Việt Nam, những cuộc gặp gỡ ấn tượng với lãnh tụ Hồ Chí Minh, nhà lãnh đạo Trường Chinh, Đại tướng Võ Nguyên Giáp,... Từ thực tế đó, Léo Figuières khẳng định rằng: Một dân tộc như vậy không bao giờ trở lại vòng nô lệ!

3. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2011, T. 6, tr. 469-470

4. *VI. Lênin Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2005, T. 6, tr. 30, 32.